

PROGRAMMA
TEYLERS GODGELEERD GENOOTSCHAP
TE HAARLEM
VOOR HET JAAR 2025
DIRECTEUREN VAN TEYLERS STICHTING EN DE LEDEN
VAN TEYLERS GODGELEERD GENOOTSCHAP

schrijven de volgende prijsvraag uit om beantwoord te worden vóór 1 mei 2028:

Gevraagd wordt een verhandeling over de rol van vrouwen in het economische, culturele en intellectuele leven van doopsgezind Haarlem, met name in de vroegmoderne tijd.

Toelichting

In 2028 vieren Teylers Stichting en de beide Teylers genootschappen hun 250-jarig bestaan. Dat is een aanleiding tot feestelijkheden, maar ook tot bezinning en reflectie. Hoe verhouden zich de waarden van de Verlichting in het algemeen, en die zoals verwoord in Teylers laatste wilsbeschikking in het bijzonder, zich enerzijds tot de destijds geleefde praktijk en zijn zij anderzijds relevant voor het heden?

Een complex punt blijft de status van vrouwen in de vroegmoderne samenleving. In filosofisch opzicht is bijvoorbeeld gekeken naar de invloed van wijsgeren als Descartes, Spinoza en Locke. Naast debatten over de filosofische oorsprong van emancipatoire gedachten kunnen we ons ook vragen stellen over de geleefde praktijk. We beschikken over goed gedocumenteerde studies over de levens en werken van vrouwen die in de vroegmoderne tijd nadrukkelijk van zich lieten horen, zoals bijvoorbeeld Anna Maria van Schurman, Antoinette Bourignon, en Maria Sibylla Merian – interessant genoeg allen opererend vanuit een onorthodox christelijk perspectief. De rol van religie lijkt in de hier genoemde gevallen invloedrijker geweest te zijn dan een (proto)feministische standpuntbepaling. Dit gegeven is interessant, maar nauwelijks verder onderzocht.

Er zijn genoeg aankopingspunten om abstract-theoretische vraagstukken naar ‘gender-equality’ te verrijken met (of in dialoog te brengen met) meer fijnmazig onderzoek naar

concrete personen, tijdstippen en plaatsen. Vroegmodern Haarlem is hiervoor een uitmuntend maar nog weinig bestudeerd uitgangspunt. Het is met name de kring van Doopsgezinden waar vrouwen nadrukkelijk aanwezig zijn, ook in de overlappende velden van ondernemerschap en cultuur. Er staan de onderzoeker tal van bronnen ter beschikking.

Befaamd is natuurlijk de (met mythes omgeven) scheepsbouwster en houthandelaars Kenau Simonsdochter. Minder spectaculair maar misschien meer exemplarisch is Margarieta van Bancken die, getrouwd met de drukker Abraham Castelijns, na diens dood onder haar eigen naam de uitgave van onder meer de *Oprechte Haerlemse Courant* (een van de oudste periodieken ter wereld) voortzette, en in 1681 werd benoemd als stadsdrukker. Andere ondernemende vrouwen konden dezelfde strategie volgen. In de *Haerlemse Courant* van 15 juni 1728 stond aangekondigd dat de handel in zijde en sierbehang van wijlen Levinus Vincent aan de Grote Markt werd voortgezet door zijn weduwe, Johanna van Breda, die zou ‘contunueren met het Drucken, op alle soorten stoffen, heele en halfzijde mooie, met zilver en Goud ingeschoten’. Van Breda had eerder de rangschikking van het destijds wereldberoemde naturaliënkabinet van haar man op zich genomen, dat vanaf 1710 was gevestigd in Haarlem en kan worden beschouwd als prefiguratie van Teylers Museum. Eind zeventiende eeuw maakte de Haarlemse Elisabeth Koolaart-Hoofman – lokaal én in de internationale Republiek der Letteren – grote indruk met haar kennis van de Bijbel, de klassieken en met haar dichtkunst. Een ander, iets later voorbeeld is Keetje Hodshon, wiens stadspaleis vanaf 1752 de zetel zou vormen voor de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen.

Het is tegen deze achtergrond dat de hier uitgeschreven prijsvraag oproept tot inzendingen die nieuw licht kunnen werpen op de vaak veronachtzaamde maar belangrijke rol van vrouwen in het intellectuele, culturele en economisch leven van Haarlem in de vroegmoderne tijd. Reeds in de zeventiende eeuw bleek doopsgezind Haarlem een zeer vruchtbaar milieu voor ondernemerszin, kunsten en wetenschappen. De rol van vrouwen hierin is zeker groot geweest, maar nog nauwelijks bekend.

Geïnteresseerden wordt derhalve opgeroepen tot nader onderzoek zowel op het vlak van individuele casus, als op meer sociologisch en/of filosofisch niveau. Welke vrouwen kunnen we binnen de gegeven Haarlemse context identificeren? Weten we iets over hun motieven tot ondernemerschap en/of kunstzinnigheid? Welke rol vervulden zij binnen de gemeenschap van gezin, familie en de stedelijke context? Wat waren de onderlinge relaties? Kunnen we de activiteiten van deze vrouwen beschouwen vanuit een breder narratief over de Verlichting, of

moeten we ons beperken tot een meer pragmatische beschrijving van de geleefde *praxis*?
Directeuren van Teylers Stichting en leden van het Godgeleerd Genootschap verwelkomen
zowel een bundeling van *case-studies* als meer comparatieve en/of interpretatieve
inzendingen.

Inzendingen kunnen bestaan uit één uitgebreide studie, in de vorm van een voor publicatie
voorbereide tekst, of uit meerdere publicaties, waarvan de meeste in de drie jaar voorafgaand
aan 1 mei 2028 moeten verschijnen. In het laatste geval moeten deelnemers ook een tot nu toe
ongepubliceerde tekst, speciaal geschreven voor de prijsvraag, waarin de eerdere publicaties
in een bredere wetenschappelijke context worden toegevoegd.